

האוניברסיטה
העברית
בירושלים
THE HEBREW
UNIVERSITY
OF JERUSALEM

המרכז לחינוך יהודי ע"ש מלטון
ביה"ס לחינוך ע"ש שלמה (סימור) פוקס

רביבים – תכנית הכשרת מצטיינים
להוראת מקצועות היהדות

תכנית מושבים והרצאות לכנס

מחקר איכותני בשרות הכשרת מורים:

תכנית רביבים כחקר מקרה

כ"ח בכסלו תשע"ז - 28 לדצמבר 2016

נר רביעי של חנוכה

קמפוס האוניברסיטה העברית - הר הצופים

הספרייה לחינוך ועו"ס ובית מאירסדורף

טיוטת התכנית

תכנית רביבים הוקמה באוניברסיטה העברית, בתמיכה של תורמים רבים, וביניהם תמיכה מן היסוד של קרן אבי חי ישראל, כדי לתת מענה אקדמי של האוניברסיטה לממצאי דוח ועדת שנהר (תשנ"ד) שהתריעה בחומרה רבה על ההתרחקות הגדלה והולכת של בני נוער ישראלים מן התרבות של העם היהודי לדורותיו ומהגותו. ועדת שנהר עמדה על הצורך ללמד את תרבות ישראל ואת מקורות היהדות כהוויה תרבותית ייחודית ומתפתחת תוך דגש על הזיקה שבין תרבות ישראל לתרבות העמים.

התכנית מיועדת לתלמידים מצטיינים, בעלי עניין בתרבות היהודית ובחקר מדעי היהדות, שהינם בעלי מחויבות גבוהה לחינוך ערכי ועניין בזהות יהודית בקרב צעירים במדינת ישראל. הלימודים בתכנית כוללים לימודי בוגר (B.A.) בחוג למקרא ובתכנית ללימודי יהדות והעמקה בתחום דעת אחד נוסף מבין הדיסציפלינות השונות במדעי היהדות (מחשבת ישראל, ספרות עברית, היסטוריה של עם ישראל, לשון עברית ותלמוד) במסגרת לימודי מוסמך (M.A.). לצד לימודים אלו, תלמידי התכנית נהנים מהכשרה ייחודית להוראת מקצועות היהדות. הכשרה זו, המקנה תעודת הוראה במקרא ובלימודי יהדות, כוללת התנסות מעשית בהוראה בבתי ספר במשך שלוש שנים בליווי של מנחים פדגוגיים מנוסים, לצד קורסים עיוניים בחינוך.

התכנית נעזרת במשאבים הנרחבים והייחודיים של האוניברסיטה העברית בתחומי מדעי היהדות וחינוך ומציעה גישה אינטגרטיבית חדשה להכשרת מורים; גישה המשלבת את תחומי התוכן במקצועות היהדות בסוגיות חברתיות עכשוויות הקשורות לעם היהודי ולחברה היהודית ובלימודי הוראה ועבודה מעשית. תלמידי התכנית לומדים במחיצת תלמידים מצטיינים המחויבים להוראת מקצועות היהדות במערכת החינוך הממלכתית, ומצטרפים עם סיום לימודיהם לקבוצה גדולה של בוגרי רביבים המלמדים את מגוון מקצועות היהדות בבתי ספר ממלכתיים ברחבי בארץ.

המרכז לחינוך יהודי ע"ש מלטון באוניברסיטה העברית בירושלים נטל על עצמו את האחריות למרכיבים החינוכיים-הכשרתיים של תכנית רביבים, בשותפות עם הפקולטה למדעי הרוח.

במסגרת זו נערך מחקר שליווה את תכנית "רביבים" מיומה הראשון ולמשך שנים רבות ובמסגרתו נכתבו 17 עבודות דוקטורט ותואר שני.

ממצאי המחקר סוכמו בספר אותו אנו משיקים בכנס זה.

מרכז מלטון באוניברסיטה העברית בירושלים הוא קהילה אקדמית נמרצת, המתאפיינת בתסיסה האינטלקטואלית שלה, הגישה הפלורליסטית שלה ובמחויבותה לאחריות הסביבתית של תרבות ומורשת יהודית באמצעות צורות שונות של חינוך.

כמרכז הראשון בישראל לחינוך יהודי, המשימה של מרכז מלטון היא לפתח מחקר חדשני, לחנך את מנהיגי העתיד, ולטפח את דור העתיד של חוקרים ואנשי מקצוע מצטיינים בכל התחומים והצורות של חינוך יהודי. מרכז מלטון הוא גוף אקדמי כולל, מגוון, ושוויוני, שבו ידע אמפירי ותיאורטי מפותח ומיושם לטובתן של קהילות יהודיות ברחבי העולם. מרכז מלטון, באמצעות הפעילויות החינוכיות שלו, מחויב לעידוד חיוני של הקשרים בין אידיאולוגיות יהודיות מגוונות וזרמים דתיים, ואילו באותו זמן לטיפוח יחסים עם תרבויות אחרות בעולם.

מרכז מלטון הוא שותף מלא ברשת המדעית והמחקרית של החינוך הבינלאומי. הוא מודד את עצמו לפי סטנדרטים בינלאומיים ושואף להימנות עם מרכזי המחקר החינוכיים הטובים ביותר בעולם. מרכז מלטון מגלה ומייצר ידע חדש ומפיץ אותו לטובתו של העם היהודי וקבוצות אחרות ובחברות העוסקות בקידום וקיימות של התרבויות שלהם בפרט.

מושבים המוקדשים למחקרי תכנית רביבים (פתוחים לכל המשתתפים):

8:45-10:15

מושב 1- מוקדש למחקרי רביבים

יו"ר: ד"ר מיכאל גיליס, האוניברסיטה העברית בירושלים

I. הגורמים המשפיעים על הצטרפות לתכנית להכשרת מצטיינים להוראה: חקר מקרה של תכנית רביבים

The Factors that Influence Entering a Teacher Training Program for Outstanding Students: A Case Study of the Revivim program

ד"ר אורי קצין, מכללת סמינר הקיבוצים, מכללה ירושלים והאוניברסיטה העברית

גורמי ההנעה הראשוניים שמביאים מועמדים אל תכנית ההכשרה להוראה הם התנסויות וחוויות בעברם של המועמדים שמקרבות אותם אל ההוראה ואל לימודי היהדות. גורמים המושכים לעסוק בהוראה כוללים שלושה מערכי הנעה: תפיסות 'ראוי' (ניסן, 1987; 2001), תגמולים חיצוניים והרצון למימוש עצמי. נמצא כי תגמולי יוקרה של תכנית הכשרה ומסגרת לימודים קבוצתית הם תגמול חיצוני מושך ומשמעותי עבור המועמדים המצטיינים. אולם התגמולים החיצוניים אינם מהווים גורם מספיק. השאלה שקובעת בסופו של דבר אם יצטרפו לתכנית מועמדים שמצאו את התגמולים החיצוניים כמושכים, ואת ההוראה כתחום ראוי, שהעיסוק בו מהווה עבורם שליחות, תהיה המידה שבה העיסוק בהוראה ולימודי היהדות נתפסים בעיניהם כמאפשרים להם לממש את עצמם. מי שעבורם העיסוק בהוראה הוא מקצוע בו הם יכולים להביא לידי ביטוי באופן הטוב ביותר את תכונותיהם הייחודיות ולספק את הרצון למימוש עצמי, יהיו אלה שיבקשו להצטרף לתכנית ההכשרה ולהתחייב אליה ואל העיסוק בהוראה.

II. חוויות תופסות יהדות: תהליכים וחוויות מעצבות תפיסות יהודיות בקרב סטודנטים משתתפי תכנית רביבים.

Experiences Capture Judaism: Processes and Formative Jewish Experiences Among Participants in the Revivim program

יהודית עופר, האוניברסיטה העברית בירושלים

המחקר דן בתהליכי הבניית הזהות היהודית בקרב פרחי הוראה למקצועות היהדות במהלך תקופת הכשרתם והגורמים אשר השפיעו עליהם בתחום זה כמו גם תפיסתם את התלמיד הראוי מבחינת תפיסותיו היהודיות. המחקר עקב אחרי הסטודנטים במהלך חמש שנים, החל מהשנה הראשונה בה למדו בתכנית.

המחקר מציג ארבעה סוגי תהליכים מרכזיים: מיציבות למורטוריום, ממורטוריום ליציבות, חידוד הזהות ומיקוד המורטוריום. מימד נוסף אשר נבחן היא תפיסתם היהודית של הסטודנטים וכאן נמצאו מספר תפיסות, כאשר במהלך השנים סטודנטים רבים עברו מתפיסה אחת לאחרת. (תרבותית-אידאית, תרבותית-שייכותית, אמונית-הלכתית, אמונית – ביקורתית, תרבותית-שייכותית ואמונית – הלכתית-ביקורתית)

III. השראה רוחנית ובחירה חופשית מתמדת: עיון והמחשה בחזונו החינוכי היהודי – החילוני של מנחם ברינקר

“Menachem Brinkers’ Vision for Secular-Jewish Education in Secular “Mamlachti” High Schools in Israel – Discussion and Practical Implications”

מתן ברק, בוגר רביבים, האוניברסיטה העברית

פרופסור מנחם ברינקר, שלצערנו הלך לעולמו לאחרונה, הצליח לשרטט תפיסה וחזון שלמים לחינוך ללימודים היהודיים בבית הספר הממלכתי. הוא מאנשי הרוח הבודדים אשר הצליחו להתמודד עם אתגר גדול זה בשנים האחרונות. חילוניותו העקבית של ברינקר לא היוותה מכשול לדבקתו הברורה בתרבות היהודית לדורותיה ולגווניה השונים, להיפך – הוא הראה כיצד התרבות היהודית יכולה – ואף מוכרחה – להוות משאב רוחני עבור החברה היהודית החיה היום בישראל. בעקבות שלמה פוקס, התזה דנה במשמעות החזון למעשה החינוכי ואת תרומת חזונו הייחודי של ברינקר לחינוך היהודי, תוך שרטוט יסודותיו הפילוסופיים והאידיאולוגיים. מכאן, העבודה ממשיכה ודנה כיצד ניתן ליישם את חזונו של ברינקר במסגרת הלימודים היהודיים במערכת החינוך הממלכתי, ומציעה תפיסה קוריקולארית כללית לגילאי התיכון ותרגום למערך תוכני ומתודולוגי.

I. תפיסתם של הסטודנטים-מורים את מקומם של לימודי החינוך העיוניים בתהליך ההכשרה להוראה:

המקרה של תכנית רביבים

Student-Teacher Perceptions of Theoretical Education Studies During the Teacher Training Process: The case of the Revivim Program

ד"ר עידו אורלי, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין, האוניברסיטה העברית

כמקובל במוסדות האקדמיים, עיקר הלימודים של משתתפי התכנית בארבע שנות הלימודים באוניברסיטה מתנהלים בקורסים עיוניים כשההנחה היא כי פעילויות ההוראה מבוססות על היגיון תאורטי, והוא המניע אותן. בהרצאה זו נבחן את תפיסתם של הסטודנטים-מורים בנוגע לתרומתם של הקורסים העיוניים בשלושה תחומים: תחום לימודי התוכן הדיסציפלינרי, בחוגי מדעי היהדות, למקרא ומחשבת ישראל; לימודי החינוך העיוניים; והסדנאות הפדגוגיות, הנספחות בדרך כלל לתהליכי ההתמחות בהוראה. מחקרים רבים אשר בדקו ספציפית את התייחסותם של בוגרי תכניות ההכשרה ללימודי היסוד בחינוך, מצאו כי לימודים אלו נתפסים על ידי הסטודנטים-מורים במקרים רבים, כלא רלוונטיים להכשרתם וכתיאורטיים מידי ובלתי מעשיים, ואינם עוסקים די הצורך בסוגיות רלוונטיות להוראה, כמו גם בבעיות המתעוררות בתהליך ההוראה, כגון: נושאים הקשורים בתלמידים, הערכת הישגים, מוטיבציה ירודה ובעיות משמעת. כמו כן, הסטודנטים-מורים טוענים, כי לימודי היסוד אינם מציינים אותם בידע מספק, לעבודה עם אוכלוסיות תלמידים בעלות שונות תרבותית, ורקע בעייתי.

II. תפיסת סטודנטים-מורים את תפקיד המורה כמחנך: חקר מקרה של תכנית רביבים

Student-Teachers' Perceptions of the Essence of their Role as Educators: A Longitudinal Case Study of the Revivim Program.

ד"ר סילביה שטיגליץ, המכללה לאקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין, מכון מופ"ת, האוניברסיטה העברית.

מחקר זה בדק את תפיסתם של סטודנטים-מורים את מהות תפקידם כמחנכים והאם תפיסה זו נשארת קבועה או דינמית ומשתנה. המחקר מתפרס על ארבע שנות הכשרה ותקופה של שנתיים שלאחר ההכשרה, בהם בוגרי התכנית משמשים מורים בפועל. הסטודנטים הגיעו לתכנית עם היסטוריה אישית ייחודית של הדרכה ושל נטייה להדגשים מסוימים בתרבות היהודית וכן עם תפיסות חינוכיות די מגובשות ביחס למהות החינוך והקשר שהיו רוצים עם תלמידיהם. תפיסות אלו, על ביטויין, זוהו בפועל בחמישה דפוסים של סוג המחנך: דפוס המחנך כהורה; דפוס מחנך כמופת; דפוס המחנך כמחברת, דפוס המחנך שמטיף ודפוס המחנך שאינו פנו. מניתוח הממצאים בולטת היצמדות השיטתית של כל אחד מסטודנטים-מורים למערך

האמונה עמו הגיע לשנות ההכשרה וההתנסות, עקביות זו מאפשרת להניח קיומם של דפוסי/ טיפוסי הוראה הוא בעל ממש, וקורלטיבי לטיפוסים שונים של אנשים, ובתוך כך, של מורים מחנכים.

III. מאפייני הכתיבה העיונית של גברים חרדים: מחקר במסגרת לימודי רביבים

Characteristics of Academic Writing by Haredi Males

אהוד צמח, בוגר רביבים, האוניברסיטה העברית

פרופ' ענת זוהר, האוניברסיטה העברית

פרופ' עילית אולשטיין, האוניברסיטה העברית

מחקר זה מתמקד במיומנויות הכתיבה העיונית של סטודנטים חרדים. מדובר באוכלוסייה שגדלה במערכת חינוך התורנית, ועולה שאלה לגבי היכולת שלה להתמודד עם משימות אקדמיות. שאלה זו נבדקה באמצעות בחינה של תוצרי כתיבה במטלת החיבור בפסיכומטרי. ממצאי המחקר מעידים על היעדר היכרות של הסטודנטים עם מוסכמות הכתיבה האקדמית, ובשימוש בז'רגון כתיבה ייחודי – אוצר מילים ישיבתי, נטייה לנחרצות והיעדר הקפדה על אמצעי מבנה. מוקד נוסף של המחקר הוא ההתנסות בכתיבה בישיבה באמצעות ראיונות וסקר רטרוספקטיבי, הממצאים מראים כי בניגוד לקיים במערכת החינוך הממלכתית ההתנסות בכתיבה בישיבה יורדת עם השנים, ובשנות התיכון הלימודים בישיבה נערכים בעיקר בעל פה.

I. גישות הוראה של סטודנטים להוראה ומורים מתחילים: חקר מקרה של תוכנית רביבים

Teaching Approaches of Student-Teachers and Novice Teachers: A Case Study of the Revivim program.

ד"ר אורי קצין, מכללת סמינר הקיבוצים, מכללה ירושלים והאוניברסיטה העברית

בהרצאה יוצגו ממצאים ממחקר אורך איכותני, בו נבדקו גישות הוראה של סטודנטים-מורים מתוכנית "רביבים". התוכנית הוקמה, בין היתר, כדי לחולל שינוי ביחס של תלמידי ביה"ס הממלכתיים ללימודי יהדות. הממצאים מלמדים על שכיחות גבוהה של הוראה בגישות מסרניות. הממצא הבולט והמפתיע הוא שלמעשה, הרוב הגדול של הסטודנטים מאמצים גישת הוראה מסוימת כבר בראשית לימודיהם בתוכנית ההכשרה והם ממשיכים ללמד לפיה במהלך שנות ההכשרה וכמורים מתחילים. יחד עם זאת בולטת

II. מוטיבציה והתמדה בהוראה: חקר מקרה בתוכנית רביבים

Motivation and Persistence in Teaching: A Case Study of the Revivim program

נועה טל-אלון. האוניברסיטה העברית, אוניברסיטת בר-אילן.

העבודה אותה אציג מהווה מחקר משלים למחקר שבחן את המניעים של משתתפי תוכנית רביבים להצטרף לתוכנית ולבחור בהוראה. עבודתי בוחנת את גורמי המוטיבציה השונים המביאים לתחושה של סיפוק ושביעות רצון בעבודת המורים, בוגרי רביבים, אשר מאפשרים להם להתמיד בעבודתם ולהמשיך בקריירה כמורים לאורך שנים, וכן את גורמי השחיקה המקשים על עבודתם וגורמים להם לתסכול וחוסר שביעות רצון. במסגרת המחקר, גורמים אלו הושו למניעי המשתתפים עם הצטרפותם לתוכנית תשע שנים קודם לכן.

III. הוראת הנס בסיפור המקראי: מחקר פעולה בהוראת תנ"ך בחינוך הממלכתי

Teaching About Miracles in Biblical Stories: An Action-Research in Teaching Bible in the Non-religious School System in Israel

מיכל טל-אל, בוגרת רביבים, האוניברסיטה העברית מרכז מלטון

מחקר זה עוסק באתגר התיאולוגי הקיים בהוראת סיפורי ניסים בחינוך הממלכתי. המחקר נערך כמחקר פעולה בחינוך הממלכתי במסגרת ההתמחות בשנה ד' בתכנית רביבים, ובוחר את תגובת התלמידים והמורה לסיפורי ניסים במקרא. מתוך הנס המקראי עולות שאלות תיאולוגיות ופדגוגיות רבות אשר המורה לתנ"ך מתמודד עמן ביום בכיתה. בין השאלות העומדות על הפרק: האם אלוהים קיים? האם את מאמינה בה? האם התנ"ך הוא ספר דתי? מהם האתגרים, האפשרויות וההזדמנויות בהוראת ניסים בחינוך הממלכתי?

14:00-15:30 ארוחת צהרים חגיגית

נא ראו, פירוט בהמשך התכנית.

17:00- 15:30

מושב 4-מוקדש למחקרי רביבים

יו"ר: פרופ' דני שורץ, האוניברסיטה העברית

I. תפיסות תהליכי למידה של סטודנטים להוראה ומורים מתחילים: חקר מקרה של תכנית רביבים.

Insights Into the Learning Process as Perceived by Student-teachers: A Case Study of the Revivim Program.

ד"ר גילת כץ- סמינר הקיבוצים, האוניברסיטה העברית

המחקר, אשר נפרש לאורך תשע שנים, מראשית ההכשרה, ועד לתום ארבע השנים הראשונות של ההוראה בתפקיד, בדק את תפיסת למידת התכנים, תפיסת למידת מיומנויות קוגניטיביות ותפיסת למידת נורמות התנהגות של כל אחד מן הנחקרים. ההתייחסות לסוגיה היא על פי ארבעה היבטים: א. תפיסות הלמידה שאומצו על ידי הנחקרים ויושמו בפועל. ב. תפיסות הלמידה עליהם הצהירו הנחקרים, והמתח הקיים (אם בכלל) בין התפיסות המוצהרות לתפיסות בפועל. ג. התמורות והשינויים שחלו בתפיסות הלמידה במהלך תשע שנות המחקר. ד. השואה בין תפיסות הלמידה (תכנים, מיומנויות ונורמות התנהגות) של כל נחקר.

II. תפיסת סטודנטים-מורים את תהליך הכשרתם להוראה: חקר מקרה של תכנית רביבים

Student Teachers' Understanding of Their Training Process: A Longitudinal Case Study of the Revivim Teacher Training Program for Jewish Studies Teachers

ד"ר עידו אורלי, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין, האוניברסיטה העברית בירושלים

מחקר זה בחן את תפיסתם של הסטודנטים-מורים את תהליך ההכשרה להוראה. המחקר התפרס על ארבע שנות ההכשרה ותקופה של חמש שנים שלאחר ההכשרה, בהם בוגרי התוכנית משמשים כמורים בפועל. המחקר בוחן את תפיסותיהם של הסטודנטים-מורים בשלב ההכשרה ואת תפיסותיהם אודות ההכשרה, בראייה רטרוספקטיבית בשלב ההוראה בפועל, שנים לאחר סיום התהליך הפורמאלי של ההכשרה. ממצאי מחקר זה מעלים בברור כי כל הסטודנטים-מורים סבורים כי תהליך הכשרה להוראה המבוסס על התמחות בהוראה, היינו על התנסות במצבי הוראה אמיתיים, תוך קבלת אחריות על התהליך ועל למידתם והתפתחותם של התלמידים, הוא תהליך ההכשרה הראוי. תכנית ההכשרה הנחקרת אפשרה להם להתמחות בהוראה בצורה אינטנסיבית ורצופה והם סבורים כי מבחינת הכשרתם להיות מורים, זה היה המרכיב המשמעותי ביותר.

הדגש והמשקל שכל אחד מהנחקרים נותן להתמחות, מעלים ארבעה דפוסי הכשרה, שנמצאו בקרב הסטודנטים-מורים. כאשר כל אחד מהדפוסים, מציג דפוס הכשרה שונה :
א. דפוס הכשרה התמחותית-תלוית תמיכת המנחים (9 משתתפים); ב. דפוס הכשרה התמחותית-תלוית תמיכת העמיתים (3 משתתפים); ג. דפוס הכשרה התמחותית-עצמאית תלוית אישיות (2 משתתפים); ד. דפוס הכשרה התמחותית-עצמאית תלוית ידע תוכני (נחקר אחד).

III. מחקר-פעולה: הוראת תנ"ך בשיטת הוראה-מפעילה

Action Research: Teaching Tanach Through Action-based Teaching

אמתי מור- בוגר רביבים, האוניברסיטה העברית (המרכז לחינוך יהודי ע"ש מלטון)
עבודתי היא מחקר פעולה שבמרכזו הוראת תנ"ך בכיתה ז' בבית ספר ממלכתי. המחקר נעשה בהיותי מתמחה בהוראה בשנה ד' בתכנית רביבים. ביקשתי לחקור את השפעתה של הוראה מפעילה על רכישת הידע וההבנה של הלומדים, שנדרשו ליצור תוצרי למידה אומנותיים (בנוסף לעבודות בכתב) במסגרת למידת ספר שמות. מהמחקר עולות תובנות שונות לגביי יעילותה של שיטת הוראה זו, בפרט, לגביי השפעתה החיובית על תחושת הרלוונטיות של התנ"ך בעיני התלמידים וכתוצאה מכך, על ההנעה שלהם ללמידת המקצוע.

מושב 5: הכשרה להוראה מקצועית: מדעים ואמנויות

יו"ר: פרופ' גבי הורנצ'יק, האוניברסיטה העברית בירושלים

I. בדיקת גישה רב-ממדית להוראת המוסיקה באמצעות חקר מקרה בשיטת המחקר האסתטי

An Investigation of a Multi-dimensional Approach to Music Pedagogy Through a Case Study Using the Mode of Aesthetic Inquiry

ד"ר אביבה סטניסלבסקי, מרצה בדימוס, האוניברסיטה העברית, מרצה בכירה, מכללה ירושלים, המחקר בוחן את עבודתן של שלש מורות מומחיות להוראת המוסיקה למבוגרים ומתבגרים לא-מוסיקאים, אשר נוקטות בגישה רב-ממדית כאמצעי להפוך את המוסיקה לנגישה ומובנת יותר לקהל היעד. שיטת המחקר הינה חקר מקרה ברוח השיטות של המחקר האסתטי (בעיקר לפי שיטת EDUCATIONAL CONNOISSERSHIP AND CRITICISM של אליוט אייזנר). הצטלבות הממצאים שהתקבלו מהראיונות עם המורים, הביקורים בשיעוריהם והשיחות עם תלמידיהם הובילה לגילוי ממדים חדשים ומפתיעים מעבר לציפיות החוקרת.

II. פיתוח מיומנות הטיעון המדעי בתחום מדעי כדור הארץ והסביבה בקרב סטודנטים להוראה באמצעות כלים מטה-קוגניטיביים

Developing Scientific Argumentation in Earth Sciences and Environmental Studies Amongst College of Education Students by Using Meta-cognition Tools.

ד"ר רונית לאוב, האוניברסיטה העברית בירושלים, מכללת הרצוג להכשרת מורים.

מטרת המחקר שיוצג הייתה לאתר את הקשיים הקיימים בקרב סטודנטים להוראה בניסוחם של טיעונים מדעיים בתחום מדע כדור הארץ ולבנות כלים שיסייעו להם להתגבר על קשיים אלו. שיטת המחקר התבססה על המתודולוגיה של מחקר עיצובי (design based research) ומתודולוגיה של חקר מקרה קולקטיבי (collective case study). נמצא כי הקשיים נובעים מחוסר הבנת מהותו של הטיעון המדעי, הקשור בידע המטה-אסטרטגי של התלמידים ומתפיסת למידה ממוקדת מידע, המעוגנת בידע המטה-קוגניטיבי שלהם. באמצעות הכלים שנבנו במהלך המחקר 70% מן הסטודנטים הצליחו בניסוחם של טיעונים מדעיים פשוטים.

III. הגברת תחושת מסוגלות בהבנת ציורי ילדים, בקרב סטודנטים להוראה

Improving Self-Efficacy in Understanding Children's Paintings Among Student Teachers

ד"ר נטע רבהון-דמתי, המכללה האקדמית בית ברל, המכללה האקדמית תל חי.

סטודנטים להוראה בגן נוטים לתחושת מסוגלות נמוכה בנוגע להתמודדות הנדרשת מהם כלפי ציורים של ילדים בגן. הם חשים חוסר נוחות ואף נרתעים מהתבוננות בציורים, זיהוי תופעות בתוכם, הצעת פרשנות ושיחה אודותיהם. במסגרת קורס חובה העוסק בנושא התפתחות הציור בשנות הגן, כ- 80 סטודנטים קיבלו, לצד הידע ההתפתחותי, גם תכנית התערבות לטיפול תחושת המסוגלות (חוללות עצמית). נערך איסוף נתונים בכלים איכותניים לפני הקורס, במהלכו ובסופו, כדי להעריך את השפעות ההתערבות על תחושת המסוגלות של הסטודנטים, כללית וקונקרטית. אלה ועוד יידונו בהרצאה.

IV. מדע בגישה מעמיקה במסלול הכשרת סטודנטיות להוראת הגיל הרך: מחקר פעולה בקורס מבוא למדעים

In-Depth Science Teaching for Early Childhood Pre-service Teachers: Action Research in an Introductory Science Course

ד"ר תמי ירון, מכללת בית ברל, מכללת סמינר הקבוצים

מורות וסטודנטיות להוראת הגיל הרך מפגינות לעיתים תכופות רתיעה והעדר נכונות לעסוק במדע בגן הילדים. מחקרים מצביעים על חוסר ביטחון וחוסר ידע מספק במדע כסיבה להימנעות זו, ומציעים פיתוח מיומנויות חקירה מדעית כאמצעי למזעור האי נוחות. מחקר פעולה בשילוב צילומי וידאו, שנערך בקורס מבוא למדעים במסלול להוראת הגיל הרך, הראה כי העמקה במושגים מדעיים בסיסיים בנוסף לעיסוק בחקירה מדעית קידם את הבנתן של הסטודנטיות בנושאים מדעיים ובכך תרם להעלאת ביטחונן ונכונותן לעסוק במדע גם מחוץ לכיתת הלימוד בכלל ובגן הילדים בפרט.

I. מחקר פעולה ותרומתו למיקוד היעדים בהכשרת מורי מקרא

Action Research in Goals-Focused Teaching - The Case of Teachers of Bible

ד"ר מלכה שנוולד – מכללת תלפיות

הוראת המקרא הינה תחום עתיר ידע ועמוס מטרות מגוונות. העושר הרוחני אינו עומד לימינם של פרחי ההוראה, עד שרבים מהם מתקשים בתכנון למידה וידע עצמי. מחקר זה, הערוך במתכונת של מחקר פעולה, עוקב אחר דרכן של קבוצת סטודנטיות; בצפייה ובניתוח הספרות התיאורטית התגבשה מערכת מושגית שמהווה בסיס למחקר כולו. מערכת הקריטריונים שנוצרה הנחתה את המתכשרים בתכנון הוראה ובהתאמת מיומנויות למידה וחשיבה. מסקנת המחקר היא ששלב 'הגדרת הבעיה' מהווה בסיס למושגיות המשתנה, מטפחת ידע עצמי, וממילא נחיצותו מכרעת להדרכת מורים.

II. אקדמיה-שדה: על תהליך המודלינג של פרחי ההוראה בחוג למקרא

Academy and Field: The Process of Teaching Students Through Modeling in the Department of Bible Studies

ד"ר גלי דינור – מכללת לוינסקי

המחקר התבצע במסגרת הקורס הסדנאי "הוראת המקרא בהיבט רב-תחומי" ובמסגרת ההתנסות הסטודנטים בהוראה בבית הספר. המחקר התמקד בשאלות הבאות: (1) מה הם הביטויים ללמידה משמעותית שהתקיימו בלמידה רב-תחומית בסדנא. (2) האם הלמידה בסדנא שמשה מודל להוראת הסטודנטים בבית הספר. הממצאים הראו כי רוב המרכיבים, המובילים ללמידה משמעותית התקיימו הלכה למעשה הן בקרב הסטודנטים בסדנא והן בהוראת תלמידיהם: השתתפות רחבה בשיח; מעורבות ויצירת ידע חדש על-ידי הלומדים; שינוי במעמד המורה; חוויה רגשית מעצימה מסרים; התגברות על קשיים; אוטונומיה בבחירת הנושאים ובאופן הצגתם.

III. "אני כבר לא יכולה להיות המורה שהייתי אתמול": צילום עצמי בווידיאו כאמצעי לפיתוח פדגוגי של 'הוראה עתירת חשיבה'

"I Can No Longer Be the Teacher I Was Yesterday": Self-videotaping as a Method for the Pedagogical Development of Teaching "High Order Thinking".

ד"ר ברוריה סמט - מכללת הרצוג, אלון שבות

קבוצה של כ-25 מורים בפועל עברה קורס ב"הוראה עתירת חשיבה" שנבנה לצורך המחקר, במסגרת לימודי תואר מוסמך במכללת הרצוג. המחקר התבצע על פי המסורת של מחקרי פעולה, ובחן את התפתחות הפדגוגיה של המורים לאור הנלמד בקורס. הקורס עסק בעקרונות ההוראה עתירת החשיבה ובשיטות ליישומה. כלי מרכזי בקורס היה שימוש בווידיאו: צפייה בסרטי מורים; צילום עצמי של המשתתפים בקורס כשהם מלמדים בכיתתם; ניתוח מעמיק ומשוב על הסרטים. לאורך הקורס נדרשו המורים לכתוב בקביעות רפלקציות נרחבות בעקבות הצפייה בעצמם ובעמיתים. אלה שימשו בסיס לניתוח ומחקר על ההתפתחות המקצועית שעברו המורים, התבוננות שרכשו והשינויים שהתחוללו בהם.

IV. "לעולם תהיה שמאל דוחה וימין מקרבת" (מסכת סוטה מ"ז, ע"א): המתח בין ריחוק לקרבה בהוראת התנ"ך בבתי הספר הממלכתיים - תיאור מחקר

Teaching Bible in Secular Public Schools as a Conflict Between Affinity and Distance – A Research Description

הרב ד"ר איריס יניב וד"ר יעל אברהמי, מכללת אורנים, קריית טבעון

המורים למקרא נמצאים במתח מתמיד בין שני קטבים: אם יעמידו רק את הטקסט המקראי במרכז ולא ינסו לקרבו לעולם התלמידים – יחטאו לתפקידו התרבותי והאנושי של התנ"ך. מאידך, אם יתמקדו רק בהצגת הרלוונטיות של התנ"ך – עלול הדבר לבוא על חשבון הוראה מעמיקה של הכתוב עצמו. מטרת מחקר זה היא לבחון לעומק את המתח בין ריחוק לקרבה בהוראת התנ"ך. המחקר מתבסס על תמלול שיעורים, רפלקציות וראיונות שערכו פרחי הוראה במסגרת סמינריון במכללת "אורנים", שנושאו היה התבוננות ביקורתית על הוראת התנ"ך בחינוך הממלכתי העל יסודי.

I. תיאטרון פלייבק כסוכן שינוי: פרחי הוראה "משחקים" בכיתת האנגלית
Playback Theater as Change Agent: Student Teachers *Act Out* in the English Language Classroom

ד"ר איימי גלברט, מכללת הרצוג

ד"ר רינת שחף ברזילי, האוניברסיטה הפתוחה

מטרת המחקר לתאר ולבחון את האפקטיביות של השתתפות בסדנת תיאטרון פלייבק ואלתור לפרחי הוראה בחוג לאנגלית במכללה האקדמית הרצוג. נבחנו תפיסות ההוראה, חוללות עצמית, יכולת ההקשבה ומוכנות להסתכן ולהיכשל. נערך ניתוח איכותני של התיעוד הרפלקטיבי (הבלוג) של פרחי ההוראה במהלך הסדנה וכן של העבודה המסכמת בקורס. המחקר יוצא מהגישה האיכותנית-אתנוגרפית (צבר בן-יהושע, 2001) המדגישה את חשיפת טבען של תופעות חברתיות, ועבודה עם נתונים "לא מעובדים", שלא הובחנו מראש למערכת סגורה. מחקר זה בוצע כמחקר פעולה (Elliott, 1991) הבוחן שתי עשרה סטודנטיות ותגובתן לסדנה ייחודית להכשרת מורים שפותחה והופעלה על ידי המנחה-חוקרת במסגרת שלוש קבוצות שונות בשנים תשע"ג-תשע"ו. מחקר זה מבקש לערער על המודלים המנטליים וההתנהגויות המקובלות בהכשרת מורים.

II. הוראה בשילוב דוגמאות - פנים רבות לה: סיפורו של מחקר איכותני במכללה לחינוך
The Multifaceted Phenomenon of Instruction Through Examples: The Story of a Qualitative Research at a College of Education

ד"ר חוה גרינספלד, מכללה ירושלים, greensfeld@gmail.com

אפרת נבו, מכללה ירושלים, efi.nevo@gmail.com

הוראה בשילוב דוגמאות (example-based learning) נפוצה בתחומים שונים הן על ידי מורים בבתי ספר והן על ידי מרצים באקדמיה. ואכן מחקר רב נערך על ההיבטים הקוגניטיביים והפדגוגיים של הוראה זו. מחקר איכותני זה מתמקד בחולייה החסרה – בהיבטים הרגשיים והמוטיבציוניים של סטודנטים באקדמיה הלומדים בסביבת למידה בה שולבו דוגמאות. דווקא בעידן זה של נגישות המידע, בו אנשי חינוך וסטודנטים יכולים בקלות להשתמש בדוגמאות לצרכיהם האקדמיים, ישנה חשיבות להבנה מה מניע אנשים להשתמש או לא להשתמש בדוגמאות. ההשלכות המעשיות למחקר זה עשויות לעניין מורים ומרצים המעורבים

בפיתוח של סביבות למידה בהן משולבות דוגמאות וכן אנשי אקדמיה הנוקטים בגישה של הוראה בשילוב דוגמאות / תקדימים.

III מודל הרע"ש לביצוע תצפיות בשעורים מנקודת מבט של סטודנטיות להוראה.

"Raash" - A Model for Classroom Observation From the Perspective of Student Teachers

ד"ר נעמי ליברמן, מכללה ירושלים

מוצע מודל לקיום תצפית כחלק מההכשרה להוראה. במודל ארבעה שלבים: הדרכה, תצפית "ממוקדת למידה", עיבוד לתוצר, שיח פדגוגי. מחקר, איכותני-קונסטרוקטיביסטי, בחן עמדות סטודנטיות להוראה כלפי תרומת המודל. כלי המחקר: יומני תצפית, ראיון קבוצתי, ושאלון חצי-מובנה, כל אלו נותחו בניתוח תוכן. **ממצאי המחקר העיקריים**: כל הסטודנטיות גילו עמדות חיוביות מאוד כלפי התצפיות וזהו חמש קטגוריות מרכזיות שבהן הסטודנטיות חשבו שהפעלת המודל תרמה להכשרתן כמורות: פיתוח יכולת רפלקטיבית, מוטיבציה לביצוע התצפית, חסכון בתצפיות, מקל על הזיכרון, רכישת כללים מעוררי אמון שמסייעים לגשר בין התיאוריה למעשה. מחקר זה תומך במחקר המשך, שיבחן ממצאים אלו באוכלוסייה רחבה יותר.

I מחקר ופרקטיקה בשדה החינוך: הילכו יחדיו?

Research and Practice in the Educational Field

ד"ר יהודית וינברג, מכללת סמינר הקיבוצים

ההרצאה תתמקד בסוגיית הזיקה והפעור בין מחקר חינוכי איכותני לפרקטיקה בשדה החינוך, אשר נחקרה במסגרת הקורס "מחקר איכותני בעבודת החינוך". הקורס זימן לסטודנטים בתכנית הכשרת אקדמאים להוראה בחינה מעמיקה וביקורתית של ההקשר החינוכי שבו הם פעלו בשדה החינוך, באמצעות היכרות והתנסות עם כלי מחקר איכותניים. בשונה מרוב המחקרים האיכותניים, הבוחנים תופעה לעומק תוך התמקדות במספר קטן של נחקרים, במחקר הנוכחי השתתפו מעל ל-500 סטודנטים, אשר למדו בקורס אצל מרצים שונים, לאורך שמונה שנות קיומו. הדיון בממצאים שופך אור על העמימות והמורכבות ששדה החינוך מזמן ומציע שינוי אופרטיבי בתכניות להכשרת המורים.

II. מתח חיובי: חינוך ביקורתי לסובלנות

Positive Tension: Critical Education for Tolerance

ד"ר ניסים אבישר, מכללת סמינר הקיבוצים

בחינוך לערכי סובלנות וקבלת האחר שורר מתח אפשרי בין התוכן (סובלנות כלפי שונות) לבין המבנה (המערב כוחנות או כפייה). דיסוננס פנימי זה מעורר שאלות מגוונות, ביניהן: האם הפעלת כוח בתהליך חינוך כזה מוצדקת? האם יש לה חלופות? האם בפועל היא מביאה דווקא לצמצום הסובלנות לשונות? במחקר זה ביקשתי לרדת לעומקן של שאלות אלו ואחרות, להציע חלופות כדי למזער את סכנת הדיכוי הכרוכה בתהליך ולאפשר עבודה עקיבה שמדגימה בפועל את מסרי החינוך המוצהרים. התבססתי על ניתוח של שאלון פתוח (לו קראתי "מעין משוב"), שכלל שמונה כותרות שהסטודנטים הוזמנו להתייחס אליהן באנונימיות, כראות עיניהם.

Factors that Break a Teacher's Empathy

ד"ר איריס בקשי, מכללת סמינר הקיבוצים

במחקר איכותני שנקט את גישת התיאוריה המעוגנת בשדה, נותחו 137 ממצאי מחקר איכותני-אוטואתנוגרפי של סטודנטיות וסטודנטים להוראה ומורים מתחילים שחקרו את מאפייני האמפתיה שלהם באינטראקציות עם תלמידים. הממצאים מגלים שורה ארוכה של גורמים הבולמים יחס אמפתי של מורה וגורמים המקדמים אותו. בהצגה זו אתמקד בגורם מרכזי שנמצא כבולם אמפתיה של מורה אשר קשור לפילוסופיית החינוך של מתכשרים להוראה ומורים מתחילים, והוא - התנהגות שלילית של תלמידים. אציג רקע ספרותי קצר על 'אמפתיה של מורה', אתאר את הממצא ואסיים בהמלצה לקיים שיעורים מפורשים הדנים לעומק בנושא האמפתיה מצד מורים תחת המטרייה של גיבוש פילוסופיית חינוך ההכרחית לעבודת המורה במציאות חינוכית מורכבת ואי-ודאית.

IV. מה הסיפור שלך מורתי? חקר מקרה: תכנית סמ"ל

A Case Study: What is Your Story, My Teacher? The "SEMEL" Program

רונית קוריאל, סמינר הקיבוצים,

בהרצאה זו יתואר מחקר אשר התחקה אחר תהליכי חינוך חדשניים, הנערכים במסגרת תכנית סמ"ל ונשענים על העוגן התיאורטי של הפרדיגמה האיכותנית-נרטיבית. במחקר זה נעשה שימוש בחקר מקרה איכותני, אשר במהלכו נערכה התבוננות מושכלת במודל קיים, וזאת כדי ליצור הבניות של ידע תיאורטי ופרקטי גם יחד בתחום הנעת מורים בשדה החינוך. ממצאי המחקר מבליטים את הקשר המעגלי הקיים בין אמונתו של המורה בעצמו לבין אמונתו בתלמיד. האמונה בהשתנות האחר מתחילה קודם כול בתהליך של אמונה עצמית. זאת ועוד, המסקנות העולות מהמחקר הן, שהסיפור האישי הוא המשאב העיקרי והמשמעותי שיש לאנשי החינוך והוא מהווה מעין מצפן שבעזרתו מבנים המורים את זהותם במציאות מורכבת, על כן תהליך הבניית משמעות דרך הסיפור האישי, הוא הכרחי בשדה החינוכי.

I "אל תהיו פאסיביים, תהיו אקטיביים": תפקידן של המורות הטירוניות בתהליך הקליטה שלהן בהוראה.

"Don't be Passive, be Active": The Role of Novice Teachers in Their Own Induction Process

ד"ר מירי הראל – אורנים המכללה האקדמית לחינוך

ד"ר אורלי סלע – אורנים המכללה האקדמית לחינוך

המחקר חושף קשיים מגוונים של מורות בשנת עבודתן הראשונה, תחושות של תסכול והצלחות ולצידן גורמים שסייעו בתהליך ההתאקלמות, אך הוא שם זרקור על היבט שנדון פחות בספרות, מקומה של המורה הטירונית עצמה כסוכנת פעילה בתהליך הקליטה שלה. לאור הממצאים מוצעים למוסדות המכשירים להוראה ולבתי הספר הקולטים, דרכים העשויות לסייע למורות הטירוניות עצמן לפתח חוסן ולהפוך למשאב משמעותי בראשית ההתפתחות המקצועית שלהן. המחקר עושה שימוש במתודולוגיה האיכותנית, בגישה התיאורית – פנומנולוגית, המתארת ומפרשת תופעה מבעד לעיני החווים אותה. במחקר השתתפו 47 מורות טירוניות בשנת עבודתן הראשונה. הנתונים נאספו באמצעות תצפיות משתתפות וכתובה רפלקטיבית של מורות טירוניות.

II. במה עסוקים מורים מתחילים בשנת עבודתם הראשונה?

Novice Teachers –What Occupies Them in Their First Year?

ד"ר אורנה שץ אופנהיימר. האוניברסיטה העברית, ירושלים, המכללה האקדמית לחינוך עש" דוד ילין

היצג זה מתבסס על מחקר נרטיבי של מורים מתחילים אשר כתבו את סיפור שנת העבודה הראשונה שלהם. הסיפורים שנבחרו להיצג, הם בדגש על סיפורים העוסקים בדידקטיקה ובהתמודדות עם דרכי הוראת של תכנים שונים. ניתוח הסיפורים התבסס על הגישה התוכנית ההוליסטית (content analysis), המניחה כי לסיפור השלם משמעות רבה יותר מסך חלקיו. **הממצאים** שהתקבלו מניתוח הסיפורים, חושפים את שיקולי הדעת הדידקטיים של המורים המתחילים, דרכי החשיבה שלהם ותובנות פדגוגיות ביחס לתכנים וביחס ללומדים.

III. סיפורי הצלחה של מתמחים בשנתם הראשונה בהוראה.

Practitioners' Success Stories From Their First Year of Teaching

ד"ר ח'נסאא דיאב, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין, בית הכרם, ירושלים.
ד"ר עדנה קפל-גריין, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין, בית הכרם, ירושלים.

מטרת מחקר זה היא לתאר ולהבין את המאפיינים של סיפורי הצלחה של מתמחים להוראה מתוך החוויה הסובייקטיבית שלהם בשנה זו. איסוף הנתונים נעשה באמצעות ראיונות עומק עם 30 מתמחים/ות בהוראה משני המגזרים (הערבי והיהודי) במכללה האקדמית ע"ש דוד ילין בירושלים. על מנת להבין את הקונטקסט התרבותי של סיפורי ההצלחה של המתמחים ניתוח הנתונים נעשה על ידי ארבעה חוקרים הבאים מרקע תרבותי שונה. ממצאי המחקר מתארים את הצלחתם של המתמחים בהתמודדות עם מנהל בית ספר, בעבודה עם הורים, בהיענות לצורכי תלמידים ובעבודת צוות. סיפורי ההצלחה מזמנים לקובעי מדיניות ההכשרה ידע פרקטי אודות חווית המתמחים במהלך שנת עבודתם הראשונה ואילו מנחי סדנאות ההתמחות יכולים להשתמש בסיפורי הצלחה כמשאב המאפשר למתמחים בסדנא למידה משמעותית, מעצימה ומצמיחה.

IV. בין ספק להעצמה - רגשותיהן של גננות מתחילות ומי מסייע להן בתחילת דרכן?

Between Doubt and Empowerment: Novice Kindergarten Teachers' Feelings and Who Helps Them in Their First Steps?

ד"ר אסתר פירסטטר - המכללה לחינוך גורדון

גאדה דינה - משרד החינוך

ליפשיין נוגה - המכללה לחינוך גורדון, משרד החינוך

לסביבת העבודה של מורים וגננות ותנאי העבודה בה יש זיקה לרגשותיהם. בכניסתם לעולם ההוראה נתקלים מורים מתחילים בקשיים, המשליכים על רגשותיהם. היותן של הגננות מחנכות יחידות, המתפקדות הן כמחנכות והן כמנהלות הגן, גורם לכך שמיד עם כניסתן לתפקיד הן נאלצות להתמודד לבד עם סוגיות מורכבות. להתמודדות זו המלווה ברגשות של ספק בבחירה המקצועית, אכזבה, תסכול יש צורך בתמיכה. לשם כך קיים צוות מדריכות שתפקידו לסייע ולתמוך בגננות המתחילות. בכנס יוצגו ממצאים שני מחקרים שנכתבו לצורך עבודת גמר לתואר שני, העוסקים ברגשותיהן של גננות מתחילות ובתפיסתן את תפקידה של המדריכה.

I. בחינת רמות הרפלקטיביות המתקבלות בעבודות הסיום של סדנת ההתמחות לאור השינויים הנערכים בהכוונה החיצונית

An Examination of The Degree of Student Reflectiveness as a Result of Changes in External Guidance, as Illustrated Through Final Papers Submitted in the Practicum Workshop

רבקה שטיינמץ, מכללה ירושלים

ד"ר צילה ארן, מכללה ירושלים

המחקר הינו מחקר פעולה שנערך במכללה במסגרתו נבחנה רמת הרפלקטיביות של המתמחות כפי שמשקפות בעבודות הסיום של סדנת ההתמחות לאור השינויים הנערכים בהכוונה החיצונית. בקביעת רמת הרפלקציה נעזרנו בדירוג של וואלי (Vali, 1995). בוצעו שלושה מחזורים, בכל מחזור השתתפו כ-100 מתמחות, שהן סטודנטיות שנה ד' במכללה. בשלושת מעגלי הפעולה בוצעו פעולות לשינוי ההכוונה החיצונית והשפעתם על רמות הרפלקציה המתקבלות בעבודות הסיום. הממצאים העלו כי אכן ניתן להשפיע בעזרת הכוונה החיצונית על הנושאים בהם דנה הרפלקציה, אך אין די בכך כדי להעלות בוודאות את רמתה.

II. ללמד ולחנך: קונפליקטים של סטודנטים במהלך הכשרתם בתכנית להוראת השואה
To Teach and to Educate: Students' Conflicts During Their Training in the Holocaust Education Program

ד"ר מירי גולדרט, בית-הספר לחינוך, אוניברסיטת בר אילן

המחקר שלהלן עוסק בקונפליקטים שעלו מנרטיבים של 35 סטודנטים ישראלים במהלך הכשרתם בתכנית להוראת השואה. המידע, נאסף בעזרת מגוון שיטות איכותניות: ראיונות, קבוצות מיקוד, תצפיות ושאלונים פתוחים, ונותח בעזרת כישורי החקר האינטואיטיביים-התרשמותיים וכישורי החקר האנליטיים. האחרונים נעשו תוך פיתוח מתודולוגי של תרשים היענן' הלקוח מתורת האילוצים (Theory Of Constraints). היענן' סייע בזיהוי קונפליקטים סמויים וגלויים. ניתוח הקונפליקטים בעזרת תרשים היענן' חשף את התכנסותם לקונפליקט כללי (Generic Cloud) הנע על הציר שבין "ללמד" לבין "לחנך", ומכוון לאופן הכשרתם כמורים משמעותיים.

III. היומן המשותף ככלי ליצירת דיאלוג חברי-ביקורתי עם מרצה הקורס במחקר פעולה והשלכותיו על

תהליכי הלמידה והמחקר של הסטודנטים

The Sharing Diary as a Means to Create a Critically-Friendly Dialog Between Students and Lecturer in an Action-Research Course and its Implications for the Students' Learning and Investigative Processes

ד"ר ליאת סובולב-מנדלבאום, האקדמית גורדון, חיפה

ד"ר אורלי מורג, האקדמית גורדון, חיפה

ההיצג מתמקד ביומן הרפלקטיבי אותו כותבים הסטודנטים החוקרים בקורס מחקר פעולה ובו אנו, המנחות החוקרות, שותפות כקוראות ומגיבות. נציג את השלכות השיתוף הרציף על תהליכי הלמידה של הסטודנטים, בעיקר ביצירת מודעות לדפוסים הקיימים, המעוררים אצלם אי נחת ולפעולות המאפשרות שינוי. שיטת המחקר מתמקדת בניתוח תוכן של כ- 20 יומנים מתוך 80, שכתבו סטודנטים במהלך שנת הלימודים תשע"ו. ניתוח התוכן העלה תמות כגון: השיתוף ביומן מאפשר בה בעת מעגלי דיאלוג חיצוני ופנימי מעצימים ומלמדים; היומן כמרחב לביטוי גלוי של התלבטות אישית ומקצועית ועוד.

IV. ממעוף הציפור: סיפורי התפתחות מקצועית של מורים

A Bird's Eye View: Stories of Teachers' Professional Development

ד"ר יפעת אשרת-פינק, מכללת אורנים- המכללה האקדמית לחינוך

ד"ר אורית אבידב-אונגר, מכללת אחווה- המכללה האקדמית לחינוך

במחקר רחב שנעשה נבדקו מניעים להתפתחות מקצועית של מורים. בהשראת הגישה הנרטיבית, 40 מורים משתי מכללות בארץ, נתבקשו להרהר על דרכם המקצועית, לכתוב את סיפורי התפתחותם המקצועית, מבעד למתכונת כתיבה רפלקטיבית, ולנתח אותו מפרספקטיבה של זמן. ניתוח נרטיבי של החוקרות הוביל לזיהוי והמשגה של שלושה מעגלי התפתחות הנעים מן הפנים החוצה: **מעגל האני**, הקשור באני המספר; **מעגל האחר**, הקשור בסוכן שינוי משמעותי; ו**מעגל המערכת**, הקשור במערכת הארגונית הסובבת את המורה. צורת ארגון זו של הסיפורים, משקפת תמונה רחבה של מניעי צמיחה והתפתחות של מורים. בעידן של רפורמות חינוכיות רבות בארץ ובעולם, תמונה זו יכולה לשרת את המורים עצמם, אנשי חינוך בתפקידים שונים וקובעי מדיניות.

מושב 11: ביקורת ההכשרה וגישות חלופיות להכשרה

יו"ר: פרופ' חנן אלכסנדר, אוניברסיטת חיפה

I. התנסות במחקר איכותני כמטלת הקורס במכללה פדגוגית

Students as Qualitative Researchers: Action Research in the Pedagogical College

ד"ר שולמית קופליוביץ', מכללת הרצוג, מחלקה לאנגלית

תלמידות ותלמידים בקורס "התפתחות לשונית" לא שמעו הרצאות ולא כתבו מבחנים. הם הוציאו לאור כתב-עת "Language Acquisition Research". במשך שנת הלימודים התנסו התלמידים בכל השלבים הנדרשים לפרסום מחקר "בזעיר אנפין": עיון בספרות עדכנית, ניסוח הצעת מחקר, ביצוע מחקר, כתיבת מאמר שפיט, הערכת עמיתים, הצגת מחקר בכנס. המחקרים הקצרים התבססו על אחת מן השיטות של המחקר האיכותני: מחקר פעולה, ריאיונות עומק, תצפיות אתנוגרפיות. הנושאים התמקדו בתופעות מן הסביבה הקרובה לכל תלמיד ותלמידה: רכישת שפה על-ידי פעוטות או עולים חדשים, לימוד אנגלית כשפה שנייה בכיתות ובסביבה טבעית ועוד. כתוצאה מכך, הידע התיאורטי נקשר היטב לחיים ולמיומנויות חשובות רבות, כגון עבודת צוות, קריאה וכתבייה אקדמית, פיתוח וביצוע מחקר יעיל לקידום הוראה וחינוך.

II. מה שלימדו אותי ומה שלמדתי: ניתוח פרספקטיבות של בוגרי תכנית להכשרת רבנים רפורמים

What They Taught Me and What I Learned: Analyzing the Reflections of Israeli Reform Rabbis on the Relationship between their Training and their Professional and Personal Development

פרופ' מיכל מושקט-ברקן, היברו יוניון קולג'

ד"ר מרק רוזנשטיין, היברו יוניון קולג'

המחקר עוסק בניתוח תפיסות הכשרה של בוגרי סמינר להכשרת רבנים רפורמים בישראל. חקרנו את היחס בין תכנית הלימודים אותה מלמדים לבין תוכנית הלימודים הנלמדת (Cuban, 1992) מזווית המבט של הבוגרים. בשיטות של מחקר איכותני ניתחנו תשובות ל-37 שאלונים ממוקדי קריטריונים ו-13 ראיונות המשך חצי מובנים של בוגרים. מצאנו ארבעה סוגים של דפוסי למידה שנתפסו כמשמעותיים ביותר להכשרה לתפקיד הרבנות על ידי בוגרי התוכנית: התבוננות עצמית, רכישת בעלות; חברותא וחווית מורים כדוגמא

אישית וכמשאב מצמיח. דפוסים אלה מציגים חתך שונה מזה שהוצג על ידי Foster et. al (2005) ומעמיקים את הדיון אודות הקשר בין תכנית הכשרה מכוונת לזו הנלמדת.

III. מורים מוכשרים אחרת- "החממה הפדגוגית"- חקר מקרה

The Pedagogical Greenhouse: Training Teachers Differently - A Case Study

ד"ר הדס ברודי שרודר, מכון ברנקו וייס ומכללת אורנים

"החממה הפדגוגית" היא שיטה חדשה לפיתוח מקצועי של מורים. הנחת היסוד העומדת בבסיסה היא שיש להכשיר מורים יחד עם תלמידיהם בתוך השדה החינוכי, בתוך ההקשר בו הם עובדים ובהתאם לצרכים המשתנים בבית הספר. ההכשרה לוותה במחקר איכותני במתודולוגית חקר מקרה שנמשך שלוש שנים. בחקר המקרה נעשה שימוש בכלים איכותניים הכוללים: תצפיות, ראיונות ושאלונים פתוחים. הממצאים מלמדים, בין היתר, כי פיתוח מקצועי המתבסס על התנסות אקטיבית בתוך השדה החינוכי הטבעי מוביל להטמעת העקרונות הפדגוגיים הנלמדים בהכשרה ולהעברתם לכיתה.

IV. להקשיב לשטח: מה חסר בהכשרת מורים, לדעת מורים שנשרו

Lessons From the Field: What is Missing in Teachers' Training According to Dropout Teachers

ד"ר אורי שטרנברג, אגף החינוך במישר הדרכה ויעוץ והפקולטה לניהול במרכז האקדמי לב

מחקר זה ביקש לאתר פערים בין הציפיות ותפיסת תפקיד המורה במהלך ההכשרה להוראה, לעומת המציאות עמה המורה מתמודד בשטח, במסגרת תפקיד ההוראה עצמו. מחקר איכותני כלל תהליך התבוננות ולאחריו 3 סבבי ראיונות עומק עם 14 מורים שהפסיקו את עבודתם לאחר 3-5 שנות הוראה. קטגוריזציה חשפה 5 'קטגוריות-על': 1. תפיסת המורה את תפקידו, 2. פערי ציפיות מהמורה, 3. מערכות היחסים, 4. אופן הערכת תפקוד המורה ו-5. מעמד המורה. לכל אחת מהן גובשו המלצות יישומיות לשיפור תהליך ההכשרה להוראה, בדגש על מתן תמונה אמיתית של מציאות תפקיד המורה בשטח וכלים מעשיים להתמודדות עם מציאות זו.

מושב 12 : הכשרת מורים להתמודדות עם סיבת תלמידים הטרונגית

יו"ר: פרופ' עלית אולשטיין, האוניברסיטה העברית בירושלים

I. מחקר נרטיבי כמפתח להבנת השפעה של הכשרה על התמודדות מורות עם תלמידות בסיכון

Narrative Research as a Key to Capturing the Impact of Teachers' Training on Teachers Working With Students at-risk

רונלי רותם, מאיירס-ג'וינט- מכון ברוקדייל

דליה בן רבי, מאיירס-ג'וינט- מכון ברוקדייל

המחקר שנציג נועד ללמוד על האופן בו הצליחה הכשרת מורות חרדיות לעבודה עם נערות בסיכון לשנות את התפיסות ואת דרכי ההתמודדות איתן. האתגר הינו שמעבר לזה שמדובר בקהילה סגורה, כלי המחקר צריכים לאפשר לנו "לתפוס" ולתאר תופעה אישית ופנימית של שינוי. המחקר מראה כי המתודולוגיה הנרטיבית מאפשרת לנו ללמוד על ולהציג נרטיב קוהרנטי של חוויית השינוי הפרטית והמשותפת לנשות המקצוע בהכשרה, וכך להבין מה שונה היום בהתנהלותן עם תלמידות בסיכון, ומה מקומה של ההכשרה בשינוי הזה.

II. אומץ מוסרי בקרב סטודנטים לחינוך מיוחד. "משהו בער בי! אבל למי אפנה כשאני רק סטודנטית?!"

Moral Courage Amongst Students Training to Teach in Special Education: "Something Was Burning Inside me! But Who Can I Turn to When I am Just a Student?"

ד"ר ניצה שחר, מכללת "אחוה"

ד"ר לאה ברץ, מכללת "אחוה"

אומץ מוסרי נחשב כמגשר בין דיבור על ערכים לבין יישומם בפועל. הוא נובע משלושה אלמנטים: סכנות, עקרונות ותעוזה. זוהי יכולת הפרט להתגבר על פחד ולהתעקש על ערכיו. בהקשר להוראה פירושו הנכונות להגנה על הערכים בפומבי, והוא מתבטא באמירות ובמעשים גם אם נלווית לכך פגיעה אישית. מטרת המחקר היא לבחון מה מאפיין אומץ מוסרי בקרב מתכשרים להוראה בחינוך מיוחד, ומנין הוא נובע? נתונים נאספו מעשרים סטודנטים לחינוך מיוחד בכלי מחקר איכותניים: ריאיונות חצי מובנים, רפלקציות, עבודות סיכום שנתיות ויומן שדה של אחת החוקרות. נמצאו שני מצבים שניתן להגדירם כאומץ מוסרי: פעילות אמיצה במסגרת ההוראה ואומץ מוסרי במעשה יוצא דופן. המניעים להתנהגות הסטודנטים: מניעים אידיאולוגיים, אלטרואיזם ואכפתיות, מניע מוסרי פנימי, סיבות אישיות הקשורות להיסטוריה האישית שלהם וגיבוי של משהו מהמכללה.

III. מבט להוראה רב-תרבותית בחינוך החרדי: מחקר איכותני לבחינת עמדות תלמידות סמינר בנות עדות המזרח כלפי שיעורי הלכה

A Glossary to Multi-Cultural Instruction in Ultra-Orthodox Girls' Education: A Qualitative Study Examining 'Oriental' Seminary Students Towards Halacha (Jewish Law) Classes.

דבורה איברט, מכללה ירושלים
ד"ר יעל שחור, מכללה ירושלים

החברה החרדית, המתאפיינת בנאמנותה להלכה, כוללת שתי קבוצות אתניות עיקריות: 'אשכנזים' ו'בני עדות המזרח'. אחד מביטויי השוני התרבותי בין קבוצות אלו הינו מסורות פסיקה מובדלות ומנהגי עדות מובחנים. המחקר הנוכחי נועד לבדוק האם הוראת מקצוע ה'הלכה' בתיכוני החינוך החרדי שאוכלוסייתן מגוונת מבחינה עדתית נענית להבדלי הפסיקה הקיימים בין העדות השונות ולבחון את חווית הלמידה בשיעורי הלכה של תלמידות המשתייכות לקבוצת מיעוט, קרי עדות המזרח. המחקר התבצע במתודולוגיה איכותנית באמצעות ראיונות עומק פתוחים מובנים-למחצה.

IV השפעות רב תרבותיות על תפיסתם של סטודנטים מערכות אקולוגיות-חברתיות

The Impact of Multiculturalism on College Students' Perceptions of Socio-Ecological Systems

ד"ר דפנה גן - סמינר הקיבוצים
ד"ר אדיב גל - סמינר הקיבוצים

מחקר זה בא לבחון את תפיסת המושג "מערכות אקולוגיות-חברתיות" של סטודנטיות מוסלמיות ויהודיות שנכחו בקורס סיורים. ניכר כי הקורס השיג את מטרתו הפדגוגית בהבהרת מורכבות המושג מערכות אקולוגיות-חברתיות. יחד עם זאת, קיים הבדל בתפיסה של מיקוד מרכזי הכובד במערכת האקולוגית-חברתית בין המוסלמיות ליהודיות. בעוד שאצל המוסלמיות תשומת הלב ניתנה בעיקר להיבט החברתי, אצל היהודיות, המרכיב האקולוגי היה בעל משמעות רבה יותר. יחד עם זאת, הקורס הצליח לקרב בין חלק מהסטודנטיות היהודיות לסטודנטיות הערביות ברמה האישית, אבל לא ברמה הלאומית. הפער האידאולוגי הקיים בין ערבים ליהודים לא הצטמצם בעקבות הקורס.

I. תרומתם של כלים גרפיים לאיסוף נתונים במחקר איכותני
The Contribution of Graphical Tools for Data Collection in Qualitative Research

ד"ר חוה גרינספלד, מכללה ירושלים, greensfeld@gmail.com,
פרופ' אילנה אלקד-להמן, מכללת לוינסקי לחינוך, ilanaelkad@gmail.com

בהיצג זה נציע שילוב של שני כלים גרפיים לאיסוף נתונים במחקר איכותני. במונח "כלים גרפיים" נשתמש לתיאור שרטוט של קווים ושל צורות באמצעות עיפרון, עט או תכנת מחשב. בהיצג זה נציג כלים הרווחים במחקר לאיסוף נתונים, ונדגים שימוש שעשינו בשני כלים גרפיים שפותחו במיוחד עבור מחקר שבו התחיקנו אחר תהליכי שינוי בחשיבה והתפתחות מקצועית שעברו מורי מורים המלמדים מדעים או ספרות במכללות להכשרת מורים בישראל. הכלים שפותחו שולבו בריאיון, האחד - כלי גרפי שעיצבנו לייצוג תהליך שינוי, שכלל 10 תרשימים שונים המייצגים שינוי לבחירתו של המרואיין, והאחר - כלי גרפי פתוח. הם נמצאו כייחודיים בשל מיקום שילובם בריאיון, ובשל יכולתם לגרום לגירוי ולהרחבת החשיבה שהוצגה במהלך הריאיון.

II. מבט איכותני - שיחוח כתוב ביום עיון מקוון: חקר מקרה
A Qualitative Perspective - Written Chats During Online Academic Conferencing: A case study

ד"ר סמדר בר-טל, מכללת לוינסקי לחינוך, מכון מופ"ת
ד"ר מיכל שליפר, מכללת לוינסקי לחינוך, אוניברסיטת תל-אביב

במוקד מחקר חלוץ זה נמצא יום העיון המקוון "חלום מציאותי או מציאות חלומית – ספרי לימוד דיגיטליים" שנערך ב 14.3.12, במכון מופ"ת. יום העיון התקיים באינטרנט ללא הגבלת מקום פיזי של המשתתפים והוא היה וזמין לכל המשתתפים, תוך אפשרות להגיב במהלך כל ההצגות הסינכרוניות באמצעות ערוצי תקשורת בכתב (שיחוח) באודיו. המחקר נערך בפרדיגמת מחקר איכותנית ביום עיון זה השתתפו 283 משתתפים. כאשר 37.7% מתוכם לקחו חלק פעיל בשיחוח והם מהווים את קבוצת הנחקרים במחקר זה. מאגר הנתונים נותח באמצעות ניתוח תוכן קטגוריאלי. ניתוח המבעים נעשה בדרך של ניתוח שיח ביקורתי סוציולינגוויסטי, לפי המודל של המודל של גריסון, אנדרסון וארצ'ר (2000).

III. למידה שיתופית מסיפורים אישיים בתכנית להכשרת מנהלים

Collaborative Learning from Personal Cases in a Principal Preparation Program

ד"ר חיים שקד – אוניברסיטת בר אילן ומכללת חמדת הדרום
פרופ' חן שכטר – אוניברסיטת בר אילן
ד"ר טובה מיכלסקי – אוניברסיטת בר אילן

מחקר איכותני זה בחן סדנה של למידה שיתופית במסגרת תכנית להכשרת מנהלים, שהתמקדה בחקר של סיפורים ניהוליים שהובאו מן השטח על ידי המשתתפים. המחקר בחן את התרומה האפשרית של סדנה זו להתפתחותם המקצועית של פרחי הניהול. במסגרת המחקר נאספו ונותחו 99 רפלקציות שנכתבו על ידי 12 פרחי ניהול שהשתתפו בסדנה. הממצאים מלמדים על שלוש תרומות עיקריות של הסדנה: (1) פיתוח מבט רב ממדי; (2) רכישה של ידע יישומי; (3) הרחבת היכולת להטיל ספק. על אף מספר מגבלות, מסקנת המחקר היא כי למידה שיתופית מסיפורים ניהוליים אישיים הינה בעלת ערך להתפתחותם המקצועית של המתכשרים לניהול.

IV. עיתון חי - סביבה מקוונת להעצמת השתתפות בכנס אקדמי של הכשרת מורים

Live Journal - Online Environment for Enhancing Participation in an Academic Conference of Teachers' Training

ד"ר סמדר בר-טל, מכללת לוינסקי, מכון מופ"ת
ד"ר מירי שיינפלד, סמינר הקיבוצים, מכון מופ"ת
יורם אורעד, משרד החינוך, מכון מופ"ת

מיזם ראשוני שאורגן ברשת שלובים, הרשת החברתית מקצועית של מכון מופ"ת. העיתון החי ליווה את הכנס הבין-לאומי השישי בתחום הכשרת מורים בנושא: "חינוך משנה מציאות" (יולי 2003). המיזם התאפשר הודות לטכנולוגיה המאפשרת כיום לכל משתתף להפוך מפאסיבי לאקטיבי באמצעות שימוש אמצעי קצה.

המחקר נערך בפרדיגמת מחקר איכותנית של חקר מקרה. העיתון החי היה פתוח בכל שלושת ימי הכנס במהלכם נרשמו 3405 צפיות ו-31 משתתפים מתוך 807 המשתתפים בכנס העלו פוסטים על המתרחש במושב השונים באמצעות 316 הודעות. המחקר התמקד בסוגיה כיצד באה לביטוי תרומתו של "עיתון חי" המלווה כנס אקדמי חינוכי מסורתי?

14:00-15:30 ארוחת צהרים חגיגית

לציון 20 שנה לתוכנית רביבים ולהשקת הספר
"הם לא ברחו מהכיתה: נרטיבים של סטודנטים מצטיינים בדרכם להתמחות בחינוך",
מאת אשר שקדי, בהוצאת מופ"ת.

יו"ר: פרופ' יונתן כהן, האוניברסיטה העברית בירושלים

- ברכות
- הרצאה:
ד"ר אשר שקדי: תכנית רביבים: השתמעויות למחקר ולהכשרת מורים
- מגיבים:

Professor Sharon Feiman-Nemser – Brandeis University

פרופ' עמי וולנסקי – אוניברסיטת תל-אביב

מושב 14: התנסות, התמחות והתפתחות הידע המקצועי

יו"ר: פרופ' דוד ברגל, האוניברסיטה העברית

I. מחקר פעולה על פי תורת מייסדה - קורט לוינ - ובעקבותיו

Action Research According to The Theory of its Founder: Kurt Lewin, and Following in his Footsteps

פרופ' דוד ברגל, האוניברסיטה העברית

פרופ דוד בר-גל, פסיכולוג חברתי ועובד סוציאלי, הוא בר-סמכא בתורתו של קורט לוינ אשר הציע את הרציונל למתודולוגיה של מחקר הפעולה. מחקר פעולה היא התערבות שיטתית להשגת שינוי ארגוני וחברתי ולהערכתו. היא מיושמת על ידי אנשי הארגון והקהילה, במיוחד במקצועות האמונים על מחקר יישומי במקצועות החינוך, הפסיכולוגיה הארגונית והעבודה הסוציאלית.

II. הכשרת מורים במסגרת מודל ה-PDS (בית הספר להתפתחות מקצועית) - חקר מקרה

Teacher Training as Part of the PDS (Professional Development Schools) Model – A Case Study

רוסנסקי רובנה, אוניברסיטת תל-אביב, בית ספר לחינוך ע"ש חיים וגויאן קונסטנטינר

המחקר עוסק בהתפתחות מקצועית של פרחי הוראה הלומדים במסלול להוראת המדעים בחטיבת ביניים, במסגרת הכשרה מסוג PDS, בגישה המטפחת למידה בקהילה מקצועית וההערכה לשם למידה (הל"ל). המיקוד הוא בתפיסות הערכה, למידה, הוראה (הל"ה) וידע, בידע תוכן פדגוגי, בגילוייהם בפרקטיקה ובזיקות ביניהם. גישת מחקר איכותנית וסוג המחקר הוא "חקר מקרים מרובה". מערך המחקר כלל חמישה פרחי הוראה בשנתיים הראשונות להכשרתם. איסוף הנתונים נעשה באמצעות כלי מחקר שכללו: תצפיות מתועדות באמצעות צילום וידאו של שיעורים בהם פרחי ההוראה צפו, למדו ולימדו; מערכי שיעור שלהם, ראיונות עם כל אחד מהם ויומנים רפלקטיביים שהם כתבו. ניתוח הנתונים נעשה הן ברמת הפרט והן ברמה הקבוצתית, בדרך של ניתוח תוכן.

III. תפיסות הערכה של מורי מורים בזיקה להערכת מתמחים בהוראה: מונולוג או דיאלוג?

Teachers' Guide's Assessment Perceptions in Relation to Evaluating Teaching Interns: A Monologue or Dialogue?

סימון ליבוביץ, אוניברסיטת בר-אילן

ההכרה בחשיבותה ובנחיצותה של הערכה להכשרתם של מורי העתיד הולכת ומתחזקת, אולם היעדר תמימות דעים לגבי הגדרותיה ומטרותיה משפיע גם על תהליך ההכשרה של מורי מורים במכללות בישראל. מאמר זה ינסה לבחון את הקשר בין תפיסות הערכה של מורי מורים¹ לבין הפרקטיקה הפדגוגית שעל פיה הם מעריכים את המתמחים בהוראה. בחלק הראשון תוצג המסגרת התיאורטית של תפיסות הערכה של מורי מורים ומטרות הערכה לסוגיה. בחלק השני, יוצג חקר מקרה (case study) אינסטרומנטלי, שנערך בקרב 17 מרואיינות, מתכנית הכשרה של מנחי סדנאות התמחות ומורי מורים חדשים במכון מופ"ת, וייעשה ניסיון לאפיין את פרקטיקת ההערכה הפורמאלית שהם מיישמים. לבסוף, יוצגו ההשלכות האפשריות על תהליכי הערכת מתמחים בהוראה במסגרות של הכשרת מורי מורים.

III. הבניית ידע תוכן פדגוגי משותף בהכשרה להוראת אמנות בקבוצה רב-תרבותית

Building Shared Pedagogic Knowledge as Part of a Multicultural Preparation Program for Teachers of the Arts

ד"ר נורית כהן עברון, הפקולטה לאמנויות, המדרשה, המכללה האקדמית בית ברל

חקר המקרה בחן תכנית להכשרה להוראת אמנויות בגישה רב-תרבותית של סטודנטיות יהודיות וערביות שהתקיימה בפקולטה לאמנויות במכללה האקדמית בית ברל בין השנים 2012-2015. באמצעות ניתוח ראיונות שנערכו עם הסטודנטיות ועם הצוות הפדגוגי, תצפיות וכתביה רפלקטיבית, נבחנו תהליכי הבניית הידע הפדגוגי המשותף שנבנה על ידי הסטודנטיות במהלך התנסות בהוראת משותפת (co-teaching) של שיעורי אמנות בבתי ספר ערבים ובבתי ספר עבריים. האתגר של עמידה בהצלחה בהוראת שיעורי האמנות דרש מחברות הקבוצה המשתייכות לקבוצות בעלות שונות תרבותית, שפתית ולאומית, לחלוק רעיונות וידע ולמצוא ביחד פתרונות.

מושב 15 : מחקרים המתמקדים במורי מורים

יו"ר: ד"ר יעל דיין, האוניברסיטה העברית בירושלים

I. איך מגשרים על הפער הזה? עמדות מורי מורים בהוראת סוגיית "האחר" במקרא בגיל הרך: מחקר איכותני – שיתופי

How to Bridge the Gap? Teacher Educators' Approaches to the Teaching of the Biblical 'Other' in Kindergarten: A Collaborative – Qualitative Study

ד"ר סיגל אחיטוב. המכללה האקדמית אורנים והמכללה האקדמית גורדון
ד"ר שולמית מנצורה. המכללה האקדמית אפרתה והמכללה האקדמית אורנים

מחקר זה הינו ראשון מסוגו על מרצות (מורי מורים) בחוגים לגיל הרך (לידה-שש שנים) המלמדות מקרא. המחקר בדק את עמדותיהן ביחס להוראת תכנים הקשורים ב"אחר" המקראי ברמת הקורסים אותם הן מלמדות, וביחס להוראת תכנים אלה בגן הילדים. המחקר התבצע על פי הגישה האיכותנית וכלל ראיונות עם כלל המרצות למקרא המלמדות בחוגים לגיל הרך בשתי מכללות, ממלכתית וממלכתית-דתית. מרכיב מתודולוגי ייחודי של מחקר זה הוא היות החוקרות עצמן חלק מאוכלוסיית המחקר. ממצאי המחקר מעידים כי מעבר להבדלים בין המכללות, בסוגיית היחס לאחר נמצא דמיון רב בין המרצות במכללות אלה.

II. פיתוח מקצועי של מורים באמצעות מורים מובילים: ממידע על הפרקטיקה לידע אל הפרקטיקה

Professional Development of Teachers Through Lead Teachers: From Knowledge About Practice to Knowledge Towards Practice

ד"ר דניאל שפרלינג, מכון מופ"ת

המאמר, המבוסס על סקירת ספרות מהארץ ומהעולם, דן בהצדקות הנוגעות לקיומו של פיתוח מקצועי של מורים בסביבת בית הספר ובאמצעות מורים מובילים. נטען, שאף שקיימת הסכמה בנוגע ליתרונותיה של שיטת הפיתוח המקצועי באמצעות מורים מובילים לעומת השיטה המסורתית, טרם התגבשה תמימות דעים בנוגע ליכולתה של שיטה זו להביא ללמידה משמעותית, אפקטיבית ומתבקשת של מורים ועל כן, ראוי לעיין במגבלות האפשריות שלה ולפתח לה שיטות הערכה תקפות, שיבחנו אם יש בה כדי לקדם למידה של מורים, להגביר את איכות ההוראה, לתרום לתהליך הלמידה של תלמידים ולהביא לשיפור הישגיהם.

II. שינוי תפיסה לתפקיד המדריך הפדגוגי בקרב פרחי הוראה ערביות

Changing the Perception of the Role of the Pedagogical Adviser Among Arab Student Teachers

ד"ר רוידה אבו ראס, מכללת בית ברל

מחקר זה נועד לבחון את יעילותן של האסטרטגיות והשיטות המשמשות ליצירת שינוי תפיסתי בקרב סטודנטיות ערביות להוראה שמעדיפות גישות מובנות מראש על פני לקיחת סיכונים תוך ניסוי וטעייה ומצפות להכתבות מהמדריכה הפדגוגית ולא להנחיות. שאלת המחקר נועדה לבחון את ההשפעה של האסטרטגיות והשיטות המשמשות לשנות את תפיסתן המסורתית לתפקיד המדריך הפדגוגי. ניתוח הנתונים מראה שיפור קל בתלותם במדריכה הפדגוגית, בהתנסות בניסוי וטעייה, יכולות הרפלקסיה של הסטודנטיות לקראת התפתחות מקצועית ועצמאות, , אך נדרש יותר זמן וחוויות לימודיות רבות כדי להשיג את השינוי הנדרש.

IV. דפוסים וסגנונות שיח של המדריך כמעצבי סביבה לימודית בקהילת לומדים

Mentor's Patterns and Styles of Discourse as a Formative Factor in the Learning Environment in the Context of a Student Teacher Learning Community.

ד"ר מירית רחמים, הפקולטה לחינוך מכללת אורנים.

מחקר זה בחן כיצד מאפייני שיח של המדריך בקהילת לומדים של סטודנטים להוראה, עיצבו סוגים שונים של סביבות למידה. אוכלוסיית המחקר כללה קבוצה של 11 סטודנטים שנפגשו מידי שבוע במשך השנה האקדמית, לשיח קהילתי של שעה וחצי במסגרת ההתנסות המעשית. כלי המחקר כללו: 23 תצפיות במפגשי הקהילה שתועדו בווידאו ושוכתבו, שלושה ראיונות חצי מובנים למדריך הקהילה, ושני ראיונות חצי מובנים שנערכו לסטודנטים. השיח במפגשים נותח בשילוב בין גישת חקר השיחה המוסדית וחקר השיח הביקורתי. תכני השיח נותחו באופן איכותני ואילו מרכיבים פורמאליים בשיח נותחו באופן כמותי.

מושב 16: מוטיבציה לעסוק בהוראה

יו"ר: ד"ר ענבר גלילי, מכללת כרם

I. תקוות החוט השזור בין תרבויות נבדלות: הסבה מקריירה בהיי-טק לקריירה בחינוך מתמטי

From Hi Tech to High School

ד"ר עינב אייזיקוביץ-עודי, מכון דוידסון לחינוך מדעי, מכון וייצמן למדע

ד"ר רותי פישר-ב"ח מכללת בית ברל

דאגה לחינוך המתמטי בישראל הובילה להסבה מואצת של אנשי היי-טק להוראה. המחקר המתואר מתחקה אחר התהליכים המורכבים שהתרחשו באחת הקבוצות הללו במהלך חמש שנים. דיון ברשמים משלבי הראיונות, בהכשרה ובקליטתם בהוראה תוך השוואה בין סביבות העבודה ושיקוף של שלבי המעבר מסביבת עבודה בהיי-טק להוראה מאפשר לבחון את התהליך מנקודות מבט מגוונות תוך עמידה על נקודות החוזק של הקבוצה. המחקר מצא שלא הנחקרים ולא המערכת הצליחו לתרגם את יתרונות הקבוצה. מסקנות המחקר עשויות לתרום להכרות עם צרכיהם, לאתר קשיים ודרכי התמודדות ולסייע בעתיד מתוך מודעות לייחודם של מורים אלה ככוח אדם איכותי, בעל ניסיון, ידע טכנולוגי, יכולת ניהול וארגון ודפוסי עבודה המקשרים בין הצרכים העתידיים של החברה והתעשייה לבין מערכת החינוך.

II. המוטיבציה ללמידה של סטודנטים ערבים- מורים לעתיד- במכללות להכשרת מורים

The Motivation to Learn Among Arab Trainee Teachers in Teacher Training Colleges

בסמה ג'רג'ורה- אורנים המכללה האקדמית לחינוך

המכללות להכשרת מורים הינן גוף מרכזי ובעל השפעה על זהות המורה האישית והמקצועית. בשנים האחרונות חלה עלייה במודעות של התרומה של העלאת המוטיבציה ללמידה על הצלחתם של הסטודנטים. מחקר זה בדק את המוטיבציה ללמידה של סטודנטים ערבים- מורים לעתיד- במכללות ערביות ובמכללות מעורבות להכשרת מורים בישראל. מטרת המחקר היא לבדוק את השפעת הקשר הלמידה הפסיכו-סוציאלי והפדגוגי על פיתוח מוטיבציה ללמידה. המחקר הינו מחקר מעורב- איכותני וכמותי, ומתבסס על תיאוריית ההכוונה העצמית. תוצאות המחקר מציגות תובנות ושופכות אור על מה שמתרחש בתחומי המכללות מבחינה פסיכו-סוציאלית ופדגוגית.

III. אי הנחת כאמצעי להתפתחות מקצועית של סטודנטים להוראה - מחקר פעולה בקורס "אוריינות מחקר"

Discomfort as a Means of Pre-service Teachers' Professional Development – An Action Research as Part of the 'Research Literacy' Course

ד"ר דפנה מנדלר, המכללה האקדמית אחווה

ד"ר דבורה גורב, המכללה האקדמית אחווה

ד"ר שרה האופטמן, המכללה האקדמית אחווה

ד"ר עליזה אמיר, המכללה האקדמית אחווה

זה מכבר ידוע כי מורים טירונים בשנותיהם הראשונות בהוראה מדווחים על קשיים רבים הכרוכים בתחושות של תסכול, בדידות ואיבוד הביטחון אחת הסיבות לכך היא, כנראה, תהליכי ההכשרה המסורתיים, במכללות להכשרת מורים, המדגישים יותר את ההיבט האקדמי-תאורטי ופחות כיוונים יישומיים המשלבים התבוננות פנימית. הרצאה זו מתמקדת בהצגת קורס "אוריינות מחקר" שמטרתו היא הדרכת הסטודנטים לזיהוי "הבטן הרכה" ולביצוע מחקר פעולה ובכתיבתו כדו"ח מחקר ככלי להתפתחות מקצועית של מורים, וכל זאת במטרה לתת מענה לקשיים של מורים טירונים כמו גם מורים מנוסים.